

بسمه تعالی

مساجد، نماد فرهنگ و تمدن اسلامی مبتنی بر نظریه «مساجد معجزه دوم پیامبر اعظم»

رحمت الله علی رحیمی

چکیده

مساجد از زمان تأسیس تاکنون همواره به عنوان پایگاهی معنوی - اجتماعی کارکردهای گسترده‌ای داشته که با هیچ نهاد مردم‌نهادی در طول تاریخ قابل قیاس نیست.

در این نوشتار ابتدا به اختصار، کارکردها و دستاوردهای گوناگون مسجد را در اعتلای معنوی فرد و جامعه برشمرده‌ایم و معتقدیم که مسجد، علاوه بر کارکردهای متعارف، می‌تواند به عنوان پایگاهی زمینه‌ساز برای برپایی دولت کریمه جهانی نقشی مهم و پراهمیت ایفاء نماید.

هم‌چنین «مسجد» از ماندگارترین و بالنده‌ترین میراث گران‌بهای پیامبر اسلام بعد از «قرآن کریم» است و لذا برآنیم تا نظریه «مسجد معجزه دوم پیامبر اکرم (ص)» را ارائه نماییم.

کلید واژه‌ها: مسجد، اسلام، معجزه، اخلاق، انقلاب اسلامی

مقدمه

مساجد همواره در طول تاریخ نقش‌ها و کارکردهایی داشته که با هیچ نهاد اجتماعی دیگر قابل مقایسه نیست. این نهاد دینی، فرهنگی و اجتماعی - سیاسی، گنجینه‌دار محرمانه‌ترین سیر و سلوک‌های عرفان‌ناب، تا انقلابی‌ترین و سیاسی‌ترین تصمیم‌ها و مشاوره‌های نظامی کلان و خرد حکومت نبوی و میراث‌دار فرهنگ، هنر و تمدن اسلامی و دانشگاه علمی - آموزشی و تربیتی و نیز مرکز وحدت‌بخشی و انسجام مردم در امور اجتماعی و تعاونی بوده است. از این رو بازخوانی کارکردهای متنوع مسجد بر اساس آیات و روایات و سیره پیامبر اعظم (ص) و امامان معصوم:

و بررسی ظرفیت‌های منحصر به فرد مسجد در قرون متمادی و به ویژه در صدر اسلام و انقلاب اسلامی، برای بازسازی و احیاء نقش آن در عصر کنونی بسیار ضروری به نظر می‌رسد.

گفتار معصومین: و سیره عملی آنها بیانگر آن است که «مسجد سنگ بنای حکومت اسلامی» است و حکومت اسلامی، نقطه آغاز ایجاد دولت کریمه جهانی به امامت و رهبری امام مهدی موعود (عج) است، لذا نقش مساجد در تهذیب نفس و تربیت نیروی انسانی صالح و منتظر، برای ایجاد عدالت و فراهم کردن زمینه تشکیل حکومت حضرت مهدی (عج) بر کسی پوشیده نیست.

کارکرد و نقش مساجد چنان متنوع است که هر یک در مقطع و دوره‌ای خاص، به اعتبار مدیران و حاکمان و سیاست‌گذاران و متولیان مسجد، فرصت ظهور و بروز پیدا کرده است.

بررسی عمیق کارکرد مساجد نشان می‌دهد که اگر ظرفیت‌های بالقوه و نهفته مساجد را با دقت و سرعت تجلی یابد، برکات و آثار فراوان و گسترده‌ای به جوامع بشری خواهد رسید.

❖ مبحث اول: کارکردهای مسجد

۱) کارکرد تعالی اخلاق

۱-۱. تهذیب نفس و تعالی اخلاق

اعتلابخشی اخلاق و رشد فضیلت‌ها و زدودن رذائل در انسان از عام‌ترین و گسترده‌ترین کارکرد مساجد بوده است. هدف خداوند از آفرینش انسان، اخلاق‌بندگی کردن است^۱ که در تعالی فرد و جامعه تأثیراتی مثبت دارد. گسترش این اخلاق و ساختن مدینه فاضله بر اساس تقوای الهی در طول تاریخ مورد توجه عارفان و مؤمنان بوده تا به کمک نورانیت و قداست معنوی مساجد^۲ آن را جامه عمل پوشانند. براساس این کارکرد، مسجد، معراج عابدان، سجده‌گاه مؤمنان، دایره سیر و سلوک عارفان، مرکز اعتکاف و محلی برای تهذیب نفس پرهیزگاران^۳ است.

۱ - ذاریات: ۵۶؛ (وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ)

۲ - توبه: ۱۰۸؛ (لَمَسْجِدٍ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ) / مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۴۴۷، ح ۲۰؛ «الْمَسْجِدُ أَنْوَارُ اللَّهِ»

۳ - مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۳۶۲، ح ۳۷۸۶؛ «الْمَسْجِدُ بَيْتُ الْمُتَّقِينَ»

۱-۲. تقویت فضایل اخلاق فردی

ظهور و تقویت اخلاق فردی به منظور تهذیب نفس و دینی شدن روابط اجتماعی که از فراگیرترین کارکردهای مساجد است، در پاسخ به نظریاتی چون «جان لاک» انگلیسی است که می‌گوید: «دولت‌ها در ابعاد سیاسی مسئول اخلاق فردی شهروندان خود نیستند»

در این کارکرد، مساجد به عنوان یک پایگاه دینی و غیردولتی نقشی مهم در جهت پرورش فضیلت‌های اخلاقی ایفا می‌کند و در حکومت‌های اسلامی بازویی برای دولت است تا نقش تربیت اخلاق فرد و جامعه را ایفا کند. در تبیین نقش مسجد در پرورش و رویش فضیلت‌های اخلاق فردی، تنها این مفهوم منطقی کفایت می‌کند که بنابر آیات الهی و متون روایی، اصولاً بنای مسجد و ساخت و تعمیر مساجد و نیز حضور در آن، آداب و شرایطی دارد که همان ایمان به مبدأ و معاد و «عبودیت خداوند» است. این مقدمات و آداب و شرایط، اولین مرحله از زدودن رذیلت‌های اخلاقی و آراسته شدن به فضیلت‌های اخلاقی است.

کارکرد مساجد در ارتقاء کیفیت و بهبودبخشی اخلاق فردی چنان مؤثر است که پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید:

«إِذَا رَأَيْتُمُ الرَّجُلَ يَتَعَاهَدُ الْمَسْجِدَ فَاشْهَدُوا لَهُ بِالْإِيمَانِ، فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ: (إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مِنْ آمَنٍ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ) الْآيَةَ»^۵

اگر شخصی را دیدید که مرتب به مسجد رفت و آمد می‌کند به ایمان وی شهادت دهید، زیرا خداوند متعال می‌فرماید: مساجد خدا را تنها کسی آباد می‌کند که ایمان به خدا و روز قیامت آورده، و نماز را برپا دارد، و زکات را پردازد....

۲) کارکرد آموزشی - تربیتی مسجد

مسجد از آغاز تأسیس تاکنون، به عنوان یک مرکز و دانشگاهی علمی به ویژه در آموزش دین و معارف اسلامی نقشی پررنگ دارد. آموزش علوم تخصصی در مساجد، با توجه به قداست و فضای معنوی و آرامش‌بخش آن که روح تعهد را در افراد رشد و توسعه می‌دهد، بسیار اثربخش است. عناوین و مصادیق کارکرد آموزشی مسجد، از زمان پیامبر اکرم (ص) تاکنون فراوان است که چند نمونه را برمی‌شمردیم:

الف) روزی فردی به نام جریر همراه با ده نفر از افراد قبیله خویش در فاصله نماز صبح و طلوع آفتاب به حضور پیامبر (ص) اسلام آمدند و گفت‌وگوهای علمی مفصلی را با آن حضرت در میان گذاشتند.^۶ نیز از قول عبدالله بن عم نقل شده است که: «پیامبر (ص) شب‌ها گاه تا دیر وقت پیرامون تاریخ بنی اسرائیل برای ما سخن می‌گفت.»^۷

۴ - توبه : ۱۸.

۵ - همان، ج ۳، ص ۳۶۲، ح ۳۷۸۶.

ب) امام علی (ع) می‌فرماید: «مَنْ اِخْتَلَفَ اِلَى الْمَسَاجِدِ اَصَابَ اِخْدَى الثَّمَانِ اَخَا مُسْتَفَادًا فِي اللّٰهِ عَزَّ وَ جَلَّ اَوْ عِلْمًا مُسْتَطَرَفًا اَوْ آيَةً مُحْكَمَةً اَوْ رَحْمَةً مُنْتَظَرَةً اَوْ كَلِمَةً تَرُدُّهُ عَنِ رَدَى اَوْ يَسْمَعُ كَلِمَةً تَدُلُّهُ عَلٰى هُدٰى اَوْ يَتْرُكُ ذَنْبًا خَشِيَةً اَوْ حَيَاءً»^۸ کسی که به مسجد رفت و آمد می‌کند، یکی از فواید هشتگانه نصیب او می‌شود: برادری مفید و با ارزش در راه خدا، یا علم و دانش نو، یا دلیل و برهان محکم (برای تثبیت عقاید) می‌یابد، یا کلماتی که موجب هدایت شود (می‌شوند)، یا رحمت مورد انتظاری (شامل حال او می‌شود)، یا مواعظی که او را از فساد و گناه باز دارد، یا به خاطر ترس یا حیا و آبروی خود گناهی را ترک می‌کند. علامه مجلسی (ره) مفهوم علم مستطرف را علم بدیع و تازه و معرفتی جدید می‌داند.^۹

ج) دکتر «محمد شوقی الفنجزی» استاد اقتصاد دانشگاه قاهره، در نجف اشرف به دیدار آیت‌الله شهید سید محمدباقر صدر (ره) در منزلش رفت، از شهید صدر پرسید که دانش آموخته و فارغ‌التحصیل کدام‌یک از دانشگاه‌های جهان هستید؟ شهید صدر در پاسخ گفت که در هیچ دانشگاهی تحصیل نکردم و تنها در «مساجد نجف» تحصیل کرده‌ام. دکتر شوقی به وی گفت: «حقاً که مساجد نجف بهتر از دانشگاه‌های اروپاست.» دکتر شوقی پس از بازگشت به قاهره، به دکتر «زکی نجیف محمود» پیشنهاد ترجمه عربی به انگلیسی کتاب «مبانی الاستقراء» را داد و کتاب‌های «فلسفتنا» و «اقتصادنا» را برای روژه گارودی فرستاد.^{۱۰}

د) امیرالمؤمنین (ع) بر منبر مسجد کوفه برای مردم خطبه می‌خواند. پس از حمد و ثنای خداوند فرمود: «مردم از من پرسید که دانش چون دریا در سینه‌ام موج می‌زند» آن‌گاه (ابن الکواء) برخاست و پرسش‌های گوناگونی را درباره معنای برخی از آیه‌های قرآن و معارف دینی مطرح کرد، او هم‌چنین در میان پرسش‌های خود از قوس و قزح، کهکشان و تاریکی‌ای که در ماه دیده می‌شود، سؤال کرد و امام (ع) به تمامی پرسش‌های او پاسخ گفت.^{۱۱}

۶ - ابوزید عمر بن شبه ممیزی؛ تاریخ المدینه المنوره، ترجمه حسین صابری، ج ۲، ص ۵۶۷ / بحار الأنوار، ج ۴۹، ص ۲۷۸، ح ۱۸؛ «دَخَلْتُ عَلَي الرُّضَاعِ مِنْ أَوَّلِ اللَّيْلِ فِي حِدَائِنِ مَا مَاتَ أَبُو جَرِيرٍ رَحِمَهُ اللَّهُ فَسَأَلَنِي عَنْهُ وَ تَرَحَّمَ عَلَيْهِ وَ كَمْ يَزَلُ يُحَدِّثُنِي وَ أَحَدُهُ حَتَّى طَلَعَ الْفَجْرُ ثُمَّ قَامَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ وَ صَلَّى صَلَاةَ الْفَجْرِ»

۷ - عبدالحی کنانی؛ نظام الحکومه النبویه، ج ۲، ص ۲۳۲.

۸ - وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۱۹۷.

۹ - بحار الأنوار، ج ۸۰، ص ۳۵۲.

۱۰ - رحمت اله علی رحیمی؛ پایان نامه تأثیر ارزشهای اخلاقی در اقتصاد با تأکید بر نظریات شهید صدر، ص ۱۱۷.

۱۱ - بحار الأنوار، ج ۱۰، ص ۱۲۵، ح ۱، باب ۸، ما تفضل صلوات الله علیه به علی الناس بقوله سلوني قبل أن تفقدوني و فيه بعض جوامع العلوم و نوادرها «سلوني قبل أن تفقدوني فقام ابن الكواء فقال يا أمير المؤمنين...»

۳) کارکرد مسجد در تمدن و فرهنگ اسلامی

مسجد در میان همه ملل و نحل نماد عینی فرهنگ و هنر مسلمانان به شمار می‌آید. بررسی مساجد از این نگاه زبانی گویا و به تصویر کشاندن اراده و همت بلند هنرمندان مسلمان برای پایایی دین از بُعد روانی و احساسی و زیبایی هنری است. به همین سبب گردشگران، باستان‌شناسان و پژوهشگران را مجذوب و شیفته خود کرده است. مسجد، ضمن آن که سبک معماری هنر اسلامی و تمدن دینی را باز می‌شناساند، خودباوری، خلاقیت و تلاش و پشتکار هنرمندان مسلمان را که با استعانت از پروردگار، این همه هنرهای ظریف اسلامی - ایرانی که همگن با روح و فطرت انسان است را در سایه‌سار دین و عرفان ناب توحیدی به مردم معرفی می‌کند.

مساجد با رویکرد معماری هنر اسلامی توانسته است بسیاری از انسان‌ها را به باورهای فطری خود رهنمون نماید و حس دین‌باوری و خدامحوری را در روح بشر زنده نگه دارد.

قدمگاه پیامبران، و امامان: در برخی مساجد و مقدس شدن این مکان‌ها به عنوان جلوه گاه آثار و تمدن انسانی می‌تواند گامی در راستای تقریب مذاهب و ادیان نیز باشد. به عنوان نمونه هفتاد پیامبر و هفتاد وصی پیامبر در «مسجد برات» در بغداد به اقامه نماز و عبادت پرداخته‌اند.^{۱۲}

مسجد جامع اموی دمشق بر زمینی بنا شده است که قداست سه هزار ساله دارد. این مسجد هزار سال قبل از میلاد، معبد حداد (خدای تندر و طوفان) اقوام آرامی بود که در اوائل قرن اول میلادی، رومیان در این مکان معبدی برای پرستش «ژوپیتر» بنا کردند و در اواخر قرن چهارم میلادی، مکان مقدس مسیحیان شد و در سال ۶۳۶م، مسیحیان و مسلمانان به طور مشترک از آن استفاده می‌کردند. سپس مسجد فعلی در سال ۷۰۶ تا ۷۱۵م ساخته شد. در سال ۲۰۰۱م پاپ ژاپن پل دوم به عنوان اولین دیدار پاپ از یک مسجد اسلامی، از این مسجد دیدن کرد.

۴) کارکرد سیاسی - نظامی مسجد

با بررسی تاریخ سیاسی و مبارزاتی تمدن اسلام، درمی‌یابیم که کلیه غزوات پیامبر اکرم(ص) و مبارزات اجتماعی امامان: و انقلاب‌ها و جنبش‌های آزادیبخش اسلامی از پایگاه مساجد آغاز گردید.

مسجد پیامبر اکرم(ص) در مدینه، فقط مهم‌ترین مرکز فعالیت عبادی، اجتماعی و سیاسی مسلمانان نبود، بلکه اتاق فکر و مرکز مشاوره‌های نظامی مسلمانان هم بود.

امام خمینی ۱ بنیانگذار انقلاب اسلامی ایران نیز که مردم را علیه حکومت ۲۵۰۰ ساله شاهنشاهی ایران برانگیخت، توده‌های میلیونی را از طریق مساجد گردآوری نمود. ایشان مکرر در بیاناتشان، به این امر اذعان داشتند؛ چنان‌چه

۱۲ - سایت مرکز رسیدگی به امور مساجد، مقاله مسجد بزرگ برات در بغداد.

فرمود: «مسجد مرکز تبلیغ است، در صدر اسلام از همین مسجدها جیش‌ها، ارتش‌ها راه می‌افتاده، مرکز تبلیغ احکام سیاسی اسلام بوده مسجد.»^{۱۳}

بدون شک خاستگاه و منشأ موقعیت و موفقیت‌های کنونی جهان اسلام و بیداری اسلامی، و به خصوص پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی از همین کارکرد مسجد برخاسته است.

مبارزات امام علی (ع) با پیمان‌شکنان (ناکثین)، ستم‌پیشگان (قاسطین) و آشوب‌طلبان (مارقین) از درون مسجد کوفه آغاز شد و در نهایت در همین مسجد نیز به شهادت رسیدند.

مبارزات انقلابی حضرت زینب ۳ و خطبه وی در مسجد کوفه و نیز خطبه امام سجاده (ع) در رویارویی با یزید در مسجد بود که تکمیل‌کننده قیام عاشورا گردید.

قیام سربداران در قرن هشتم هجری، نهضت مشروطه ایران، قیام مردم در مسجد گوهرشاد علیه حجاب‌زدایی، سخنرانی امام خمینی ۱ در مسجد اعظم قم و مبارزات رهبران دینی - مذهبی از مساجد چون: مسجد هدایت، مسجد ابوذر، مسجد قبا و غیره بیانگر کارکرد سیاسی - رسانه‌ای و نظامی مساجد است.

«ماروین زدیتس» جامعه‌شناس و نظریه‌پرداز فرانسوی که علل و فرایند انقلاب‌ها را در کشورهای گوناگون مطالعه نموده است، می‌گوید: برای مطالعه انقلاب‌ها باید چهار حوزه مورد بررسی قرار گیرد.^{۱۴}

۱- رهبری ۲- سازماندهی ۳- توده‌های مردم ۴- واکنش حکومت

با توجه به نظریه فوق، بدیهی است که «مسجد» سه حوزه از چهار حوزه ذکر شده را می‌تواند به بهترین شکل مدیریت نماید.

۵) کارکرد مسجد در امور تعاونی و اجتماعی

مسجدالنبی از مهم‌ترین پایگاه‌های امور اجتماعی در مدینه بوده است و این نقش در کلیه مساجد تاکنون نیز ادامه دارد. قداست مکانی مساجد و تقوای فعالان و دست‌اندرکاران و اهل مسجد، مهم‌ترین وجهی است که می‌تواند کمک شایانی به بهتر برگزار شدن امور اجتماعی و تعاونی مردم در مساجد ایفا کند. قضاوت که از جمله مهم‌ترین امور اجتماعی است، توسط پیامبر اسلام (ص) در مساجد انجام می‌شد و غالب ملاقات‌های مردمی پیامبر اسلام (ص) در مساجد بود. مساجد همواره محل رسیدگی به مشکلات و تأمین نیازهای اضطراری مردم بوده است. هم‌چنین مساجد، پایگاه اطلاع‌رسانی جمعی و کانون ارتباطات و پایگاه هماهنگی و کمک‌رسانی و امداد در حوادث غیرمترقبه و بلایای طبیعی است.

۱۳ - صحیفه نور، ج ۱۰، ص ۱۶.

۱۴ - رضایی، علی؛ جایگاه مسجد در فرهنگ اسلامی.

❖ مبحث دوم: مسجد پایگاه دکترین مهدویت

با توجه به تحولات فرهنگی، سیاسی و اجتماعی جهان در عصر نوین، بایسته است که مساجد با همدلی و سخت-کوشی مسلمانان و به صورت شبکه‌ای، کارکردهای ذیل را ایفا کنند که از مهم‌ترین آنها مساجد به عنوان پایگاه دکترین مهدویت می باشد.

نظریه فراگیر توسعه و جهانی شدن، کلیه مسائل فرهنگی، سیاسی و اقتصادی جهان را تحت الشعاع قرار داده است و مهم‌ترین دغدغه اندیشمندان و آزادی‌خواهان و صاحبان فکر است.

این مبحث که از نظریه دهکده واحد جهانی «مارشال مک لوهان» و یا از اندیشه «برژینسکی» مسئول اسبق شورای امنیت ملی امریکا در دوران ریاست جمهوری ریگان اخذ شده است، به مدد فناوری و ارتباطات پیشرفته رسانه‌هایی چون ماهواره‌ها، اینترنت، بر مبنای این هدف ارائه گردیده که فارغ از مرزها و حذف علایق ملی مردم، بسته‌های یکسان فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی را برای رفاه بهتر زندگی فردی و اجتماعی در اختیار انسان قرار دهد. روند جهانی شدن و مباحث پیرامون آن و موضع‌گیری اندیشمندان آزادی‌خواه، خصوصاً از ناحیه ادیان بزرگ جهان مثل اسلام و تمدن‌های هندوئیسم و کنفوسیوس در قبال این پدیده، نشان از سکولاریسم و غرب‌گرا بودن این جریان دارد. در مقابل جهانی‌سازی به سبک غربی، دین اسلام و مذهب تشیع، نظریه حکومت جهانی حضرت مهدی (عجل الله تعالی فرجه) و دولت کریمه جهانی یا (دکترین مهدویت) را ارائه داده است. البته این نظریه در ادیان الهی و غیر الهی قبل از اسلام نیز با اندکی تفاوت وجود دارد. بنابراین به نظر می‌رسد مصادره این نظریه به نام غرب و آمریکا، یک امر غاصبانه است.

تفاوت‌های عمده‌ای بین دو نظریه (جهانی شدن) و (دولت کریمه جهانی) وجود دارد که مهم‌ترین چالش‌های آن در مباحث کلان و خرد فرهنگی و نوع استقبال مردم از آن است.

دکترین مهدویت یا دولت کریمه جهانی از برنامه‌های خداوند است که به نیازهای فطری و مادی و معنوی انسان آگاه است. در حقیقت دولت کریمه جهانی پاسخ به یک نیاز اساسی فطری انسان است که در طول تاریخ بشریت بی‌پاسخ مانده است. بیداری فطرت و بازگشت به گوهر وجودی انسان، شناخت خواسته‌های مشروع، تفکیک رفاه حقیقی و دروغین، بازیابی مسیر سعادت و شناسایی رهبران شایسته، نیازمند دانش و آگاهی است. لذا شایسته است این دانش و بینش و گرایش از مکانی برخاسته شود که خداوند با فرمان بنا و احداث آن، همگان را به سوی آن فراخوانده است. این مکان مقدس جایی جز مسجد نمی‌تواند باشد.

این پایگاه انسان‌سازمی‌تواند افرادی که این ایده را به درستی درک کرده و با تمام وجود از آن دفاع می‌کنند، آموزش، تربیت، بسیج و راهبری نماید تا با گسترش اخلاق حسنه الهی، در گسترش و تعمیق اندیشه دکترین مهدویت تلاش نمایند.

نقش مساجد در همه زمینه‌ها از جمله اتحاد مسلمانان جهان و ایجاد شبکه ارتباطی نهادهای اجتماعی در مسیر تحقق دولت کریمه جهانی بسیار پرثمر و حساس است.

امام علی(ع) نیز رابطه بین حکومت جهانی و مسجد را در چهارده قرن پیش با جمله‌ای شیوا بیان کرده است: «إِنَّ الدُّنْيَا مَنَزَلٌ صِدْقٍ لِمَنْ صَدَقَهَا وَ... مَسْجِدٌ أَحِبَّاءِ اللَّهِ وَ مَهْبِطٌ وَحْيِ اللَّهِ وَ مُصَلَّى مَلَائِكَتِهِ وَ مُتَجَرُّ أَوْلِيَائِهِ اِكْتَسَبُوا فِيهَا الْجَنَّةَ وَ رِبِحُوا فِيهَا الرَّحْمَةَ»^{۱۵} دنیا، مسجد دوستان خدامحور است. این کلام در حقیقت بیان می‌دارد که دنیا به مثابه یک مسجد بزرگ برای دوستان خداست.

❖ مبحث سوم: مساجد معجزه دوم پیامبر اکرم(ص)

مساجد به عنوان یک نهاد دینی و فرهنگ‌ساز در جامعه مسلمین از چنان جذابیتی برخوردار است که بیش از چهارده قرن همواره در حال گسترش کیفی و کمی است.

تأثیرات شگرف مساجد در تهذیب نفس انسان و تعالی جامعه و تربیت انسان‌های خداجوی و متعهد و کارکرد راهبردی آن در فرایند تحقق دولت کریمه جهانی در طول تاریخ، پیدایش آن را به نقطه‌ای رسانده است که می‌توان آن را «معجزه دوم پیامبر اسلام(ص)» نام داد و نظریه «مساجد به عنوان معجزه دوم پیامبر اسلام(ص)» را ارائه داد.

پس از مسجدالحرام^{۱۶} اولین پایگاه عبادی مسلمانان، حضرت محمد(ص) در آغازین روزهای حکومت اسلامی خویش در مدینه، مسجد قبا و پس از مسجد نبوی را تأسیس نمود.

قرآن به عنوان معجزه اول پیامبر اعظم(ص) شمرده شده و هیچ‌گونه اختلافی در آن نیست، اما از میان سایر یادگارهای پیامبر اکرم(ص) می‌توان مسجد و کارکرد آن را به عنوان معجزه دوم پیامبر خدا(ص) نام برد. البته اثبات این نظریه نیازمند پژوهشی عمیق است، اما از جمله دلایلی که می‌توان با استناد به آن این نظریه را مطرح نمود، آن است که:

اولاً؛ مساجد جایگاه قرآن و قرائت قرآن و انس با آن است^{۱۷} که این امر به منزله ارج‌گذاری به معجزه اول پیامبر اکرم(ص) است.

ثانیاً؛ از آغاز وحی به پیامبر اکرم(ص) مساجد به عنوان خاستگاه و پایگاه اجتماعی - سیاسی دین اسلام تأسیس شد و در نهضت دکتورین مهدویت تا برپایی حکومت جهانشمول امام مهدی(عجل‌الله تعالی فرجه الشریف) همواره در قالب مهم‌ترین پایگاه نهضت‌های اسلامی ایفاء نقش خواهد کرد.

۱۵ - نهج البلاغه، حکمت ۱۳۱؛ بحار الأنوار، ج ۶۲، ص ۴۹، ح ۱۲۰ باب حب الدنيا و ذمه؛

۱۶ - آل عمران: ۹۶؛ «إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَ هُدًى لِّلْعَالَمِينَ»

۱۷ - الکافی، ج ۳، ص ۳۶۹، ح ۴۴ باب بناء المساجد و ما يؤخذ منها؛ «إِنَّمَا نُصِبَتِ الْمَسَاجِدُ لِلْقُرْآنِ»

شیخ طوسی (رحمه الله) در کتاب تمهیدالاصول در تعریف معجزه می گوید: معجزه عملی است که حداقل چند شرط داشته باشد:

۱- باید به عنوان کار منسوب به خدا از همه کارها برتر باشد؛

۲- باید کاری بدیع و تکرار نشدنی برای انسانها باشد؛

۳- برهم زننده قواعد و قوانین عرف همیشگی پدیدهها باشد؛

۴- برای تصدیق ادعای مدعی صورت بگیرد.

براین اساس، می توان مساجد و کارکرد آن را به عنوان یک پدیده اجتماعی منسوب به خدا؛ غیرقابل مقایسه با سایر پدیدههای مشابه مثل کلیسا و کنیسه؛ و در جهت اهداف بزرگترین معجزه (یعنی قرآن) پیامبر اکرم (ص) دانست که اندیشه تأسیس آن و بیان نقشها و کارکردهای آن توسط پیامبر اکرم (ص) و به اذن خداوند انجام گرفته است و در طول قرنها ماندگار و در آینده نیز پا برجا خواهد بود و این به مثابه معجزه‌ای کوچکتر از قرآن کریم و برتر از سایر معجزات پیامبر اکرم (ص) می باشد.

نتیجه گیری و پیشنهادات

با توجه به نقشها و کارکردهای گسترده مساجد و گرایش و توجه انسانها و آزاداندیشان به این نهاد اجتماعی و نیز به دلیل آسان بودن دسترسی به این مکان مقدس، ضرورت دارد تا با نگاهی نو و متناسب با عصر و دهه پیشرفت و عدالت خواهی جهانی، به بازتعریف نهاد مساجد پرداخته و کارکردهای نو متناسب با مقتضیات زمان را مطرح کرد. بدین منظور چند مورد به عنوان نمونه پیشنهاد می گردد:

۱) با همفکری اندیشمندان مسلمان، جامعه‌شناسان، روان‌شناسان و متخصصین امور تربیتی ابعاد کارکردهای ناشناخته مسجد بررسی گردد تأثیرگذاری مساجد را در سلامت روانی فرد و جامعه افزایش دهیم.

۲) کارکردها و نقشهای بالقوه که تاکنون زمینه بروز نداشته‌اند را، با مشورت فقها و اندیشمندان حوزه‌های علوم دینی و اجتماعی تعریف و تدوین گردد.

۳) مساجد، کارکرد جدیدی را در قالب «پایگاه دکترین مهدویت» پذیرفته و نقش مهمی در جهانی سازی و ساختار دولت کریمه جهانی ایفا نماید.

۴) نظریه «مسجد معجزه دوم پیامبر اکرم (ص)» مورد کنکاش و پژوهش عمیق و گسترده قرار گیرد تا بتوان تحولات اساسی را در جامعه و عصر دهکده جهانی پایه ریزی نمود.

منابع

قرآن کریم

۱. نهج البلاغه
۲. محمد بن سلامه قضاعی؛ شهاب الاخبار.
۳. میرزا حسین نوری؛ مستدرک الوسائل.
۴. ابوزید عمر بن شبه ممیزی؛ تاریخ المدینة المنورة، ترجمه حسین صابری، قم، مشعر.
۵. حر عاملی، محمد بن حسن؛ وسائل الشیعة.
۶. علامه مجلسی؛ بحار الانوار.
۷. علی رحیمی، رحمت‌اله؛ تأثیر ارزشهای اخلاقی در اقتصاد با تأکید بر نظریات شهید صدر، ۱۳۸۸.
۸. کتانی عبدالحی؛ نظام الحکومة النبویة.
۹. رحیم نوبهار، سیمای محمد، انتشارات کوثر، قم، ۱۳۷۳.
۱۰. روح الله، موسوی خمینی؛ صحیفه نور.
۱۱. رضائی، علی؛ جایگاه مسجد در فرهنگ اسلامی، ثقلین، ۱۳۸۳.

۱۲. www.Masjed.ir

منبع: مرکز رسیدگی به امور مساجد